

УДК 347.121.2

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОНОРСТВА ОРГАНІВ ТА ІНШИХ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

Катерина Ільющенкова,
аспірантка Національної академії прокуратури України

У статті досліджено нормативно-правові акти, котрі врегульовували донорство органів та інших анатомічних частин людини, що втратили чинність, і чинні сьогодні. На підставі аналізу побудовано хронологічний розвиток донорства та еволюцію правового регулювання. Виділено основні етапи розвитку правового регулювання донорства органів та інших анатомічних частин людини й визначено подальші шляхи реформування.

Ключові слова: донорство, трансплантація, донорство органів, донорство анатомічних матеріалів людини

Сьогодні правове регулювання донорства не відповідає рівню розвитку медицини та потребує реформування. Аналізуючи еволюцію правового регулювання, важливо звернути увагу на те, що законодавство є регулятором в розвитку медицини, воно може як сприяти розвитку, так і гальмувати його. Отже, в умовах євроінтеграції та стрімкого реформування, зважаючи на історичний розвиток правового регулювання необхідно враховувати самобутність українського народу, рівень розвитку медицини та готовність до кардинальних змін.

Суспільні відносини перебувають у постійній динаміці, тому потребують реформування старих і врегулювання нових відносин. Особливо гостро стоїть питання врегулювання правовідносин у сфері охорони здоров'я, адже життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю. В епоху змін сфера донорства також не стоїть на місці. В період, коли донорство органів та інших анатомічних частин людини перебуває в Україні на наднизькому рівні розвитку, про-

сто необхідно реформувати цю сферу. Науковцями пропонується внести зміни в правове регулювання донорства органів та інших анатомічних частин людини, особливо це стосується посмертного донорства, а саме презумпції згоди. Отож, необхідно проаналізувати еволюцію нормативно-правових актів, які врегульовували правовідносини донорства органів та інших анатомічних частин людини для розуміння її динаміки та визначення шляхів подальшого реформування.

Проблеми правового регулювання донорства органів та інших анатомічних матеріалів людини досліджували багато науковців, праці яких стали основою статті. Це, насамперед, І. Горелик, С. Стеценко, В. Сальников, З. Крисько, В. Шульга та ін.

Мета та завдання статті полягають в аналізі правових актів, які врегульовували правовідносини донорства органів та інших анатомічних частин людини. Завдання — у визначенні основних етапів розвитку донорства органів та інших анатомічних частин люди-

ни й визначення подальших шляхів реформування.

Історія правового регулювання донорства органів та інших анатомічних частин людини стала витком правового регулювання охорони здоров'я загалом, і бере свій початок з давніх часів. Так, В. Сальников та С. Стеценко у своєму дослідженні «Трансплантація органів і тканин людини: проблеми правового регулювання», посилаючись на І. Крилова, який зазначив, що «Устав князя Володимира Святославовича (X–XI ст.) та Руська Правда (IX–XI ст.) містили норми про лікарську діяльність», дійшли висновку, що цей факт став початком правового забезпечення медичної діяльності. Військовий (1716 р.) та Морський (1720 р.) устава Петра I, Єдиний лікарський закон 1857 р., Уложення про покарання 1885 р. містили норми про покарання за неналежне лікування. Були це, зазвичай, адміністративні та моральні заходи. Зазначені автори, аналізуючи стан правового регулювання трансплантації органів і тканин у період становлення трансплантології до 1928 р., виділяють деякі його характерні особливості: переважне регулювання не самої трансплантації органів і тканин, а відповідальності лікарів в разі невдалого результату; розгляд аспектів трансплантації в контексті хірургічних операцій загалом; відставання в розвитку правової бази трансплантології від прогресу клінічного та експериментального аспектів трансплантації [1; 154, 155].

Правове регулювання трансплантації бере свій початок з прийняття Постанови РНК СРСР «Про порядок проведення медичних операцій» від 15.09.1937 р., у якій зазначалося про надання Народному комісаріату охорони здоров'я права видавати обов'язкові для всіх закладів, організацій і осіб розпорядження про порядок здійснення лікувальних і хірургічних операцій з пересадки рогівки ока від померлих, переливання крові, пересадки певних органів та ін. [3]. Вказаний нормативно-

правовий акт, який законодавчо закріпив відносини пересадки рогівки ока став основою для розвитку правового регулювання донорства органів, інших анатомічних частин людини та трансплантації загалом. Наступним важливим спеціальним документом стала Інструкція Народного комісаріату охорони здоров'я СРСР «Про використання очей померлих для операції з пересадки рогівки сліпим» від 27.01.1938 р. [4; 155] та Наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР «Про широке впровадження у практику окулістів операцій з пересадки рогівки» від 16.02.1954 р. [5; 11], яким було зобов'язано офтальмологічні заклади та, насамперед, інститути очних хвороб й очні клініки інститутів удосконалення лікарів у всіх необхідних випадках виконувати операції з пересадки рогівки, з цією метою організувати отримання цими закладами необхідних для пересадки рогівки очей померлих людей. Одночасно з вказаним наказом була прийнята Інструкція Міністерства охорони здоров'я СРСР «Про використання очей померлих для операції з пересадки рогівки сліпим» [5; 11].

У своєму науковому аналізі І. Горелик виділяє три основні норми Інструкції від 16.02.1954 р.: 1) дозволяє лікарям-окулістам, які працюють у належно обладнаних для очних операцій клініках у лікарнях СРСР, брати очне яблуко від трупів людей для пересадки рогівки ока хворим, які потребують цієї операції (ст. 1); 2) на вилучення очей у трупів людей, що померли в лікувальних закладах, а також доставлених в морг, без попереднього дозволу рідних померлого «при обов'язковій умові не спотворювати обличчя померлого» (ст. 2); 3) допускалося вилучення очей у померлого не раніше, ніж через 2 години після смерті, факт якої встановлений двома лікарями письмово (ст. 3); 4) роз'яснює, що вилучення очей може бути здійснено до розтину трупа, а що стосується трупів, доставлених у морг, то вилучення очей можливе за згодою завідувача моргу, відмова якого надати

від трупа трансплантат повинна бути ним мотивована письмово. Від трупів, які підлягають судово-медичному дослідженню, око може бути взяте лише за згодою судово-медичного експерта (ст. 5); 5) визначає порядок оформлення вилучення трансплантата: складається акт за підписами лікаря, котрий виконує це вилучення, та представника установи, у віданні якого перебуває труп (ст. 4).

Отже, вказані акти регламентують лише вилучення та трансплантацію рогівки ока [5; 12].

Отже, правове регулювання трансплантації почало розвиватися на території СРСР з моделі презумпції згоди, позаяк прижиттєвої згоди померлого чи його родичів на вилучення рогівки ока не запитували.

Наступний нормативно-правовий акт розширив перелік об'єктів вилучення органів і тканин для трансплантації, але в межах судово-медичного дослідження. Так, у додатку № 8 до Наказу Міністра охорони здоров'я СРСР від 10.04.1962 р. «Правила направлення, прийому, порядку дослідження, зберігання і видачі трупів в судово-медичних моргах» (п. 20) зазначається, що допускається вилучення трупного матеріалу для медичних установ, які проводять роботи із заготівлі та консервації деяких тканин з метою їх трансплантації, при цьому: тканину (шкіра, реберні хрящі, кістки та ін.) може бути вилучено лише з дозволу судово-медичного експерта, що здійснює дослідження трупа; вилучення тканин від частин тіла (закритих одягом) допускається лише у випадках, коли це не може заважати правильній судово-медичній діагностиці при первинному та, можливо, повторному дослідженні трупа; вилучення тканин не повинно супроводжуватися спотворенням трупів; за необхідності має проводитись реставрація; за наявності на трупі пошкоджень не допускається використовувати тканини від тої частини тіла, на якій вони розміщені [6].

Зазначена Інструкція опосередковано врегульовує питання трансплантації, прописує норми, що стосуються вилучення тканин. Вказані нормативно-правові акти закріплюють лише можливість вилучення частин тіла від мертвої особи, тобто донором міг бути лише труп. Правове регулювання трансплантації було вкрай недосконале, адже не було спеціальних законодавчих актів або таких, які урегульовували хоча б питання вилучення і пересадки органів від мертвих чи живих донорів із зазначенням усіх особливостей цього процесу.

Єдиною гарантією донора на дотримання прав на життя та здоров'я були Правила судово-медичних досліджень трупів, затверджених Народним комісаріатом охорони здоров'я РСФСР 19.12.1928 р. та Народним комісаріатом юстиції РСФСР 03.01.1929 р., де в п. 10 зазначено, що розтин мертвого тіла необхідно здійснювати через якомога коротший час після того, як позитивно встановлено настання смерті, але не раніше, ніж через 12 годин після смерті. Розтин не повинен бути здійсненим при найменших сумнівах у смерті. В науковій і науково-практичній меті допускається розтин тіла клінічними та лікарняними установами до спливу 12 годин, але не раніше ніж 30 хв. після смерті в присутності не менше ніж трьох лікарів, при чому цими лікарями безпосередньо перед розтином складається протокол, де вказуються причини необхідності попереднього розтину та доказів дійсної смерті [7].

Архівні документи свідчать про те, що 12.05.1951 р. завідувач хірургічного відділення Інституту імені Н. В. Скліфосовського П. Андросов і лікар В. Гудов написали заяву міністрові охорони здоров'я СРСР Є. Смірнову про таке: «Просимо Вашого дозволу на перенесення досвіду в клінічну практику з пересадки певних органів... від трупів хворим. Накопичений досвід приживлення певних органів на тваринах, а також низка операцій з пластичної хірургії дозволяють перенести експерименти

з лабораторної практики в клініку». Стали з'являтися накази міністра охорони здоров'я СРСР, присвячені різноманітним питанням пересадки органів і тканин людини. Так, крім Наказу № 88 від 16.02.1954 р., яким узаконили практику пересадки рогівки ока окулістам, було видано Наказ № 288 від 06.05.1959 р., що передбачав розширення робіт з консервації та пересадки органів і тканин [8, 109].

Першим нормативно-правовим актом, який регулював питання трансплантації органів став наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР «Про роботу Всесоюзного центру консервації і типування органів» від 23.03.1977 р. № 255, що слугував основою законодавства про трансплантацію органів, який був прийнятий «з метою подальшого закріплення і розвитку централізованої системи заготівлі, типування і розподілу перевітальних нирок для трансплантації, а також організаційного оформлення цієї системи...» [9].

Цей же Наказ містить додаток «Тимчасова інструкція для визначення біологічної смерті і умов, що допускають вилучення нирки для трансплантації». Такими умовами були: 1) проведення тільки в умовах стаціонарів в реанімаційних відділах, що і отримали дозвіл МОЗ СРСР; 2) тільки через 30 хв. після безспірного встановлення біологічної смерті, що настала, не дивлячись на проведення всього комплексу реанімаційних заходів протягом необхідного терміну, і визнання абсолютної безперспективності подальшої реанімації; 3) біологічна смерть — це стан незворотної загибелі організму як цілого, що констатується на основі сукупності таких ознак: зупинка серцевої діяльності; зупинка дихання; зникнення функцій центральної нервової системи [9].

Констатація біологічної смерті оформлюється спеціальним актом, який повинен бути складений і підписаний комісією медичної установи за вказівкою головного лікаря в складі завідувача реанімаційного відділу, невропатолога,

лікаря, що здійснював реанімацію, та судово-медичного експерта першої чи вищої категорії [9].

Зазначений Наказ діяв до 1987 р. і регламентував вилучення на трансплантацію нирки, тобто, донорство та трансплантація інших органів (серце, печінка, легені) взагалі не проводилась, що спричинило зупинку розвитку цієї сфери. Такий результат є наслідком умов констатації смерті на основі зупинки серця, а не смерті мозку. Хоча, як слушно звертає увагу В. Шульга, ще у 1966 р. була схвалена концепція смерті головного мозку, а у 1968 р. на 22-й Всесвітній медичній асамблеї була прийнята Сіднейська декларація щодо смерті [1, 156].

Уже в 1987 р. Наказом МОЗ СРСР «Про подальший розвиток клінічної трансплантології в країні» від 17.02.1987 р. № 236 [10] вводиться в дію «Інструкція по констатації смерті в результаті повної незворотної зупинки функцій головного мозку» і «Тимчасова інструкція про порядок вилучення органів і тканин у донорів-трупів», які були затверджені 25.09.1986 р. пунктом 1 Інструкції визначено «смерть як стан загибелі організму як цілого з повною незворотною зупинкою функцій головного мозку. Вирішальним для констатації смерті є сукупність факту зупинки функцій головного мозку з доказами незворотності цієї зупинки». Тимчасова інструкція закріплює положення про те, що проведення вилучення органів і тканин у донора-трупа, можливе після констатації смерті відповідно до Інструкції та за згодою лікаря-реаніматолога, що вів хворого, і судово-медичного експерта (п. 2), а також розширює список органів для трансплантації, крім нирки та рогівки ока (які були зазначені у попередніх нормативно-правових актах) ще серце, легені, підшлункову залозу, печінку, ендокринні органи (п.5.2.1) [10].

Завдяки цьому Наказу в Москві у 1988 р. В. Шумаков виконав першу успішну трансплантацію серця в краї-

ні, а А. Єрамішанцев у 1990 р. — першу трансплантацію печінки [1; 157].

Першим нормативно-правовим актом, який регулював донорство тканин, органів та інших анатомічних частин людини став Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. [11]. Його ст. 47 узаконила донорство органів та інших анатомічних частин людини на теренах України й закріпила багато новел, які стали основою вітчизняної моделі трансплантації. Так, у цьому Законі закріплено нову для України модель презумпції запити згоди та прижиттєве донорство.

Допоміжними актами, які затверджували питання правового регулювання та організації трансплантації були наказ МОЗ України «Про організацію трансплантації нирки в Україні на етапі реорганізації медичної служби» від 18.05.1993 р. № 107, який прописував, що до затвердження та до того, як набере чинності Закон Про пересадку (трансплантацію) органів та (або) тканин в Україні» вважати дійсними і користуватися наказами МОЗ України від 04.05.1977 р. № 255, МОЗ СРСР від 21.12.1977 р. № 1129, МОЗ УРСР від 12.12.1983 р. № 730 та МОЗ СРСР від 17.02.1987 р. № 236 [12]; Наказом Кабінету Міністрів України «Про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин» №257 від 27.04.1994 року [13] та на виконання якого видано наказ МОЗ «Про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин та клітин» від 26.05.1994 р. № 80 [14], який детально регламентував створення вказаного Центру, окресливши загальні положення, основні завдання та права.

Основним і чинним до сьогодні нормативно-правовим актом, який врегульовує питання трансплантації є Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 17.08.1999. [15]. Він закріплює такі аспекти: 1) сфера дії цього Закону поширюється на діяльність пов'язану

зі взяттям, зберіганням, перевезенням органів, інших анатомічних матеріалів людини та їх трансплантацією, виготовленням біоімплантатів, отримання й використання ксеотрансплантатів; 2) обов'язкова згода реципієнта на застосування такого методу лікування (у виняткових випадках за відсутності згоди); 3) діяльність, пов'язану з трансплантацією, можуть здійснювати акредитовані в установленому законодавством України порядку державні та комунальні заклади охорони здоров'я і державні наукові установи за переліком; 4) живим донором може бути лише повнолітня дієздатна особа. У живого донора може бути взятий як гомотрансплантат лише один із парних органів або частина органа, або частина іншого анатомічного матеріалу; взяття допускається у випадках, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами. Обов'язковою письмовою згодою донора; 5) за згодою донора та при відсутності у нього медичних протипоказань кістковий мозок, інші здатні до регенерації анатомічні матеріали можуть братися повторно, а також можуть бути надано безоплатно або за плату для трансплантації іншій особі; 6) кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті; людина вважається померлою з моменту, коли встановлена смерть її мозку; 7) в Україні діє єдина державна інформаційна система трансплантації, до якої вносяться відомості про реципієнта, а також про осіб, які заявили про свою згоду чи незгоду стати донорами в разі смерті; 8) укладання угод, які передбачають купівлю-продаж органів чи інших анатомічних матеріалів людини, крім кісткового мозку, забороняється; 9) визначено права, соціальний захист живого донора та відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію [15].

Зазначений Закон достатньо гуманний, можливо, цим принципом керувався законодавець незалежної Украї-

ни, видаючи його, адже для нашої країни модель презумпції запиту згоди порівняно нова.

Окрім основного спеціального закону, прийнято низку інших, допоміжних, нормативно-правових актів, до прикладу: Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. [16], наказ МОЗ України «Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації» від 25.09.2000 р. № 226, який затверджує: Інструкцію щодо вилучення органів людини в донора-трупа; Інструкцію щодо вилучення анатомічних утворень, тканин, їх компонентів та фрагментів у донора-трупа; Перелік органів людини, дозволених до вилучення у донора-трупа; Перелік анатомічних утворень, тканин, їх компонентів та фрагментів і фетальних матеріалів, дозволених до вилучення у донора-трупа і мертвого плоду людини; Інструкцію щодо виготовлення біоімплантатів; Умови забезпечення збереження анатомічних матеріалів під час їх перевезення [17].

Потрібно розглянути й цивільно-правову регламентацію донорства органів та інших анатомічних матеріалів людини. Так, у 2003 р. Цивільний кодекс України в ст. 290 закріпив, що «повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин. Взяття органів та інших анатомічних матеріалів з тіла фізичної особи, яка померла, не допускається, крім випадків і в порядку, встановлених законом. Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його. Особа донора не повинна бути відомою реципієнту, а особа реципієнта — родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами» [2]. Виключний перелік близьких родичів, які можуть бути живими донорами

створює обмеження для реалізації права на донорство інших осіб та права на життя та здоров'я близьким їм особам. Окрім цього, жодний нормативно-правовий акт не закріплює право перехресного донорства, хоча, якщо в першому випадку за відсутності належного контролю держави може бути зловживання в цій сфері та загроза торгівлі анатомічними частинами людини, то в другому — жодних застережень не вбачається.

Нормативно-правові акти СРСР та незалежної України пройшли свою еволюцію від тоталітарного режиму до демократичного ладу, відповідно до розвитку медичних наук і практичних напрацювань. Законодавство України після 1990 р. формувалося, спираючись на міжнародно-правові акти та основоположні принципи демократичної держави. Стрімка перебудова правового регулювання донорства призвела до недосконалості законодавства та негативних наслідків на практиці. Вирішення цієї проблеми науковці вбачають у виданні нового закону, який буде закріплювати низку новел.

Висновок. Донорство органів та інших анатомічних частин людини пройшло стрімку еволюцію правового регулювання, позаяк це особливий метод лікування, який застосовується у виняткових і невідкладних випадках, тому потребує змін правового регулювання разом із розвитком медицини. Можна виділити два підходи в еволюції правового регулювання донорства органів та інших анатомічних матеріалів людини. Перший підхід — загальний — передбачає такі етапи розвитку: 1) до 1937 р. — наукові розробки; 2) 1937–1977 рр. — початок та розвиток правового регулювання вилучення органів й інших анатомічних матеріалів людини, початок правового регулювання донорства та пересадки рогівки ока; 3) 1977–1987 рр. початок правового регулювання органів та інших анатомічних матеріалів людини, період застою у вилученні певних органів; 4) 1987 р.—до

сьогодні — розвиток сучасного правового регулювання донорства органів та інших анатомічних матеріалів людини. Другий підхід ґрунтується на презумпції надання згоди, отже: 1) 1937–1992 рр. — правове регулювання на користь презумпції згоди; 2) 1992 р.–до сьогодні — презумпція запити згоди. Сьогодні, донорство органів та інших анатомічних частин людини є однією зі сфер донорства, що проходить реформування, зумовлене низьким рівнем її розвитку. Важливою проблемою є запровадження презумпції згоди на вилучення донорського матеріалу для трансплантації без прижиттєвої згоди на це, проте це не є предметом нашого дослідження у цій статті. Втім, аналізуючи еволюцію правового регулювання донорства органів та інших анатомічних матеріалів людини, презумпція згоди не є новим для населення України режимом вилучення донорського матеріалу. Чинному спеціальному закону 24 роки, а тому, він потребує оновлення й адаптування до світових тенденцій і розвитку для

забезпечення належного медичного обслуговування населення України. Отже, вважаємо за доцільне: 1) розширити коло живих донорів, за умови реалізації права на донорство органів та інших анатомічних частин в конкретному випадку на підставі судового рішення; 2) закріпити перехресне донорство; 3) внести інші поправки, що стосуються організації фіксування згоди на посмертне донорство, вилучення, розподілу й обміну вилучених органів; 4) закріпити можливість заповідання своїх частин тіла, які можуть бути вилучені після смерті. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Шульга В. В. Становлення та розвиток державного регулювання трансплантації в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2012. №1. С. 153–160.
Shulha V. V. Stanovlennia ta rozvytok derzhavnoho rehuliuwannia transplantatsii v Ukraini [in]: Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. 2012. № 1. S. 153–160.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv?nreg=435-15&find=1&text=%E4%EE%ED%EE%F0&x=0&y=0#w11>.
Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv?nreg=435-15&find=1&text=%E4%EE%ED%EE%F0&x=0&y=0#w11.
3. Постановление СНК СССР «О порядке проведения медицинских операций» от 15.09.1937 г. : сб. законов СССР. 1937. № 62. С. 274.
Postanovleniye SNK SSSR «O poriadke provedeniya medytsynskyykh operatsiyi» ot 15.09.1937 h. : sb. zakonov SSSR. 1937. № 62. S. 274.
4. Инструкция Народного комиссариата здравоохранения СССР «Об использовании глаз умерших людей для операции пересадки роговицы слепым» от 27.01.1938 г. // Сб. организац.-метод. материалов по суд.-мед. экспертизе. М., 1960. С. 214.
Instruktsiya Narodnogo komissariata zdravookhraneniya SSSR «Ob ispolzovanii glaz umershykh liudei dlia operatsii peresadki rohovitsy slepym» ot 27.01.1938 h. [in]: Sb. orhanyzats.-metod. materyalov po sud.-med. ekspertyze. M., 1960. S. 214.

5. Горелик И. И. *Правовые аспекты пересадки органов и тканей* // Минск: Высшейш. школа., 1971. С. 92.
Horelyk I. I. *Pravouye aspekty peresadky organov i tkanei [in]: Minsk: Vysheish. shkola., 1971. S. 92.*
6. Наказ Міністра охорони здоров'я СРСР «Правила направлення, прийому, порядку дослідження, зберігання і видачі трупів в судово-медичних моргах» від 10.04.1962 р. URL: <http://rudocor.net/medicine/bz-uw/med-vmprat/index.htm>.
Nakaz Ministra okhorony zdorovia SRSR «Pravila napravlennia, pryiotu, poriadku doslidzhennia, zberihannia i vydachi trupiv v sudovo-medychnykh morhakh» vid 10.04.1962 r., http://rudocor.net/medicine/bz-uw/med-vmprat/index.htm.
7. Правила судебно-медицинского исследования трупов / утв. Народным комиссариатом здравоохранения РСФСР 19.12.1928 г. и Народным комиссаром юстиции РСФСР 03.01.1928 г. // Сб. организац.-метод, материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. 2-е изд. М. : МЕДГИЗ, 1960. С. 109–157.
Pravyla sudebno-medycynskoho yssledovanyia trupov, utv. Narodnym komysaryatom zdavookhraneniya RSFSR 19.12.1928 i Narodnym komissarom iustytzii RSFSR 03.01.1928 [in]: Sb. orhanizats.-metod, materyalov po sudeb.-med. ekspertize / sost. V. P. Prozovskiy, E. I. Konter. 2-e izd. M. : MEDHYZ, 1960. S. 109–157.
8. Мохов А. А. *Медицинское право (правовое регулирование медицинской деятельности): курс лекций: учебн. пособие. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2003. 186 с.*
Mokhov A. A. Meditsynskoe pravo (pravovoe reguirovanie meditsynskoi deiatelnosti): kurs lektsiy: uchebn. posobie. Volgograd: Izd-vo VolHU, 2003. 186 s.
9. Наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР «Про роботу Всесоюзного центру консервації і тупування органів» від 23.03.1977 р. № 255 URL: <http://zakon7law.info/base93/part8/d93ru8467.htm>.
Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia SRSR «Pro robotu Vsesoiuznoho tsentru konservatsii i tyuvannia orhaniv» vid 23.03.1977 r. № 255, http://zakon7law.info/base93/part8/d93ru8467.htm.
10. Наказ МОЗ СРСР «Про подальший розвиток клінічної трансплантології в країні» від 17.02.1987 р. № 236 URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13815.htm.
Nakaz MOZ SRSR «Pro podalshyi rozvytok klinichnoi transplantologii v kraini» vid 17.02.1987 r. № 236. http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13815.htm.
11. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
Zakon Ukrainy «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia» vid 19.11.1992 r. №2801-XII, http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12.
12. Наказ МОЗ «Про організацію трансплантації нирки в Україні на етапі реорганізації медичної служби» від 18.05.1993 р. № 107 URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=216>.
Nakaz MOZ «Pro orhanizatsiiu transplantatsii nyrky v Ukraini na etapi reorhanizatsii medychnoi sluzhy» vid 18.05.1993 r. № 107, http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=216.
13. Наказ Кабінету Міністрів України «Про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин» від 27.04.1994 р. № 257 URL: http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-KMU/type-Postanova/257-94-n-27.04.1994.htm.
Nakaz KMU «Pro stvorennia Koordynatsiinoho tsentru transplantatsii orhaniv, tkanyn i klityn» vid 27.04.1994 r. № 257. http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-KMU/type-Postanova/257-94-p-27.04.1994.htm.
14. Наказ МОЗ України «Про створення Координаційного центру трансплантації органів, тканин та клітин» від 26.05.1994 р. № 80 URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2515>.

- Nakaz MOZ Ukaryny «Pro stvorennia Koordynatsiinoho tsentru transplantatsii orhaniv, tkanyn ta klityn» vid 26.05.1994 r. № 80, <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2515>.*
15. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 17.08.1999 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.
- Zakon Ukrainy «Pro transplantatsiiu orhaniv ta inshykh anatomichnykh materialiv liudy» vid 17.08.1999 r. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.*
16. Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-15>.
- Zakon Ukrainy «Pro pokhovannia ta pokhoronnu spravu» vid 10.07.2003 r., <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-15>.*
17. Наказ МОЗ України «Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації» від 25.09.2000 р. № 226 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0697-00>.
- Nakaz MOZ Ukrainy «Pro zatverdzhennia normatyvno-pravovykh dokumentiv z pytan transplantatsii» №226 vid 25.09.2000 r., <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0697-00>.*

Надійшла до редакції 10.01.2017 р.

Ильющенко Е. Эволюция правового регулирования донорства органов и других анатомических материалов человека. В статье исследованы нормативно-правовые акты, которые регулировали донорство органов и других анатомических частей человека, утратившие силу, и действующие сегодня. На основании анализа построено хронологическое развитие донорства и эволюцию правового регулирования. Выделены основные этапы развития правового регулирования донорства органов и других анатомических частей человека и определены дальнейшие пути реформирования.

Ключевые слова: донорство, трансплантация, донорство органов, донорство анатомических материалов человека

Plushchenkova K. The evolution of the legal regulation of organs and other anatomic human materials donation. In the article the statutory instruments that have regulated the donation of organs and other anatomic parts of the human, which are now void, and which exist today have been investigated. On the basis of the analysis the chronological development of donation and evolution of legal regulation have been made. The main stages of the legal regulation of organs and other anatomic parts of the human donation have been defined and further ways of reforms have been identified.

Key words: donation, transplantation, donation of organs, donation of anatomic parts of the human